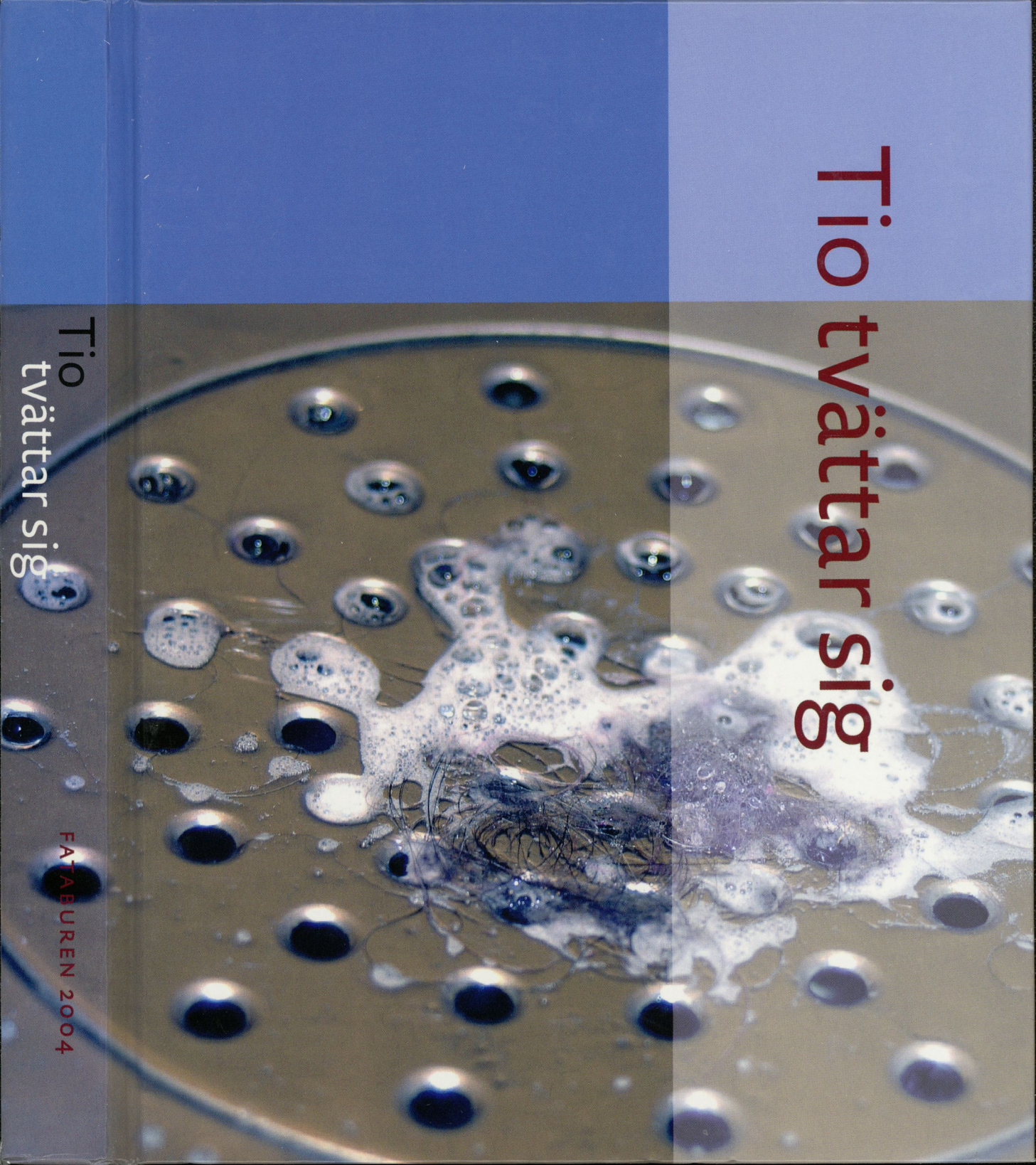

Tio tvättar sig

Tio
tvättar sig

FATABUREN 2004

Tio tvättar sig

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2004

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Från början har årsboken varit en förbindelselänk till stöd- och vänföreningar och idag är den också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna.

Museernas verksamhetsberättelser trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Fataburen 2004
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

© Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Christina Westergren
Bildredaktör Birgit Brånvall
Bildsökning även Tomas Fermelin
Omslag och grafisk form Lena Eklund
Omslagsbilder foto Mats Landin och Lis Granlunds familjealbum
För- och eftersättsblad se bild s. 88
Foto s. 2 Birgit Brånvall
Tryckt hos Fälth & Hässler, Värnamo 2004
ISSN 0348 971 X
ISBN 91 7108 494 0

Nätskulptur på plexi-
bricka. Barbro Bäckström
1981. Foto Bukowskis.

Susanne i duschen

En typiskt personlig berättelse

Dagens Susannor befinner sig ofta i badet och ännu oftare i duschen. En del av dem skriver också till Nordiska museet och svarar frimodigt på närgångna frågor. Den som är intresserad av hur unga kvinnokroppar blir rena, av tvättmetoder, procedurer och preparat för olika kroppsdelar, behöver inte spionera. I svaren på Nordiska museets frågelista Personlig hygien, som skickades ut 1996 till några hundra »vanliga människor« i Sverige, finns det mesta beskrivet.

Frågelistor som uppmanar människor att skriva ned sina erfarenheter är en del av museernas samtidsdokumentation och en möjlighet för var och en att göra ett avtryck i historien. Det är oftast kvinnor, medelålders och äldre, som skriver. I arkiven samlas uppgifter och berättelser knutna till enskilda individer som dagens och framtidens läsare kan identifiera sig med; här tycks erfarenheter kunna utbytas mellan verkliga människor i olika tidsåldrar. Är det så vi ska se på dessa personliga erfarenhetsberättelser där det till synes mest triviala kan få betydelse och nytt liv? De som frågar och de som svarar, de som skriver

CHRISTINA WESTER-
GREN är förlagsredaktör
vid Nordiska museet och
redaktör för Fataburen. Hon
har under många år arbetat
som intendent inom museets
frågelistverksamhet.

och de som läser, alla engageras i en process som befäster, bevarar och levandegör vardagens fundament.

En högst personlig sak kan i alla fall hygien vara. Helt klart var ämnet också högst intressant att skriva om för de meddelare som fick frågelistan, även om en del av dem tog avstånd just från intresset för det alltför närgångna. De flesta svämmas över av lust att beskriva sina badrum och sina tvättningsritualer. Några skriver som om deras verkliga personlighet äntligen blivit upptäckt.

De äldre berättar gärna om den smuts som de för länge sedan har tvättat bort från sina kroppar och sina liv. Här finns många minnen av brist på vatten och tvättmöjligheter, av eländiga förhållanden och smussel med frusna kroppar. Men har man en ung kvinnokropp berättar man gärna om just den. Bland svaren på frågelistan finns i det här sammanhanget påfallande många från unga kvinnor. Kanske intrycket också förstärks av att deras berättelser oftast är långa och detaljerade och att det först är svårt att skilja den ena unga kvinnan från den andra vad tvättningen beträffar. Man får lätt för sig att en ung kvinnas berättelse också handlar om de andra unga kvinnor som skrivit. Och kanske också att deras berättelser handlar om alla andra unga svenska kvinnor, om unga i allmänhet och om kvinnor i allmänhet, om tvättande i allmänhet och om Sverige 1996.

Men hur mycket rymmer den enskilda erfarenheten och den personliga berättelsen? Är den en tidsbild, och är tidsbilden i själva verket en allmänmänsklig historia om smuts och tvättande?

Jenny. Foto Mikkel Ørstedholm.

Foto Mikkel Ørstedholm.

Bland de typiskt personliga berättelserna väljer jag en, som lämpligt nog råkar vara skriven av Susanne. Så här tvättar hon sig:

»Min vanliga tvättning av kroppen går till så här. Jag blöter kroppen som hastigast i ca 40-gradigt vatten från duschen. Först tvättar jag ansiktet med en rengöringsgele för fet hy. De flesta av mina rengöringsprodukter köper jag från Yves Rocher. Det har jag gjort sedan jag var ca 13 år. Det gör jag för att jag tän-

ker, för djurens skull och för att dom är prisvärda, lyxiga, dryga och produkterna fungerar jättebra. Efter ansiktet så tvättar jag håret med schampo för fett hår ibland även volymschampo och schampo för risigt hår. Sedan använder jag alltid balsam. Medans balsamet sitter i håret så tvättar jag kroppen med duschgele. Sedan sköljer jag ur balsamet och duschgelen. Sist sköljer jag av underlivet med vatten aldrig med tvål. Jag använder badrock och virar en handduk runt håret. Sedan rengör jag linserna med en speciell vätska och tar på mig dem. Sedan ansiktsvatten, ögoncreme, ansiktscreme. Puder ibland, kanske ögonskugga men alltid kajalpenna oftast svart ibland brun och även mascara, läppglans, ibland läppstift. Ska jag på jobbet så duschar jag varje eller varannan dag, det beror på hur skitig jag känner mig. Håret tvättar jag helst varannan dag. Tvättar jag det varje dag blir det lätt risigt eftersom jag har långt hår. Men det är ett måste varannan dag annars blir det extremt fett och skitigt, mitt hår. När jag har tränat så brukar jag bara skölja av kroppen med en snabbdusch och tvåla av mig under armarna. Så gör jag om jag redan har duschat en gång på morgonen. För hudens skull så kan man inte duscha hur ofta som helst och man kan inte tvåla in den för mycket heller. Då blir den torr, fnasig och man kan få hudproblem. Dom naturliga hudbakterierna är bra att ha. Innan jag har sex tvättar jag mig, delvis sköljer av kroppen, tvättar armhålorna och sköljer av underlivet. Tar sig ett bad gör man när man har mycket tid t.ex. på helgen. Oftast tar man då ett skumbad eller använder aromatiska oljor. Samtidigt gör man hårinpackning, djuprengöring av huden. Skrubbar/peelar huden, massage och sådant man inte hinner göra vid bara en dusch. En vanlig dusch tar ca 15 min. En snabbdusch med avsköljning ca 5 min. Ett bad ca 1 ½ timme, det är olika. Ibland

badar man bara för att få upp värmen i kroppen t.ex. en kall vinterdag. Efter man badat måste man alltid duscha av sig. Duschar gör man oftast på morgonen och kvällen. Badar gör man vilken tid som helst. Tvättar sig delvis vid behov t.ex. efter träning. Jag använder väldigt många hygienprodukter men inte alltid samma utan det varierar från gång till gång. Alltifrån solbad till kroppslosion. Tvättar händer gör man efter toalettbesök, innan man lagar mat, när man städar osv. Håret låter jag självverka så ofta det går. Hårtork använder jag bara i nödfall. Det är för att nöta mindre på håret, jag har långt permanentat hår. På vintern använder man hårtorken oftare ca tre gånger i veckan. Jag gillar stora handdukar som helst ska vara fluffiga. Min hårtork har trätt och kalluftslägen. Deodorant använder jag efter varje dusch. Hudlosion någon gång i veckan, jag vet att jag borde smörja in mig oftare men det är lätt att glömma. Ansiktet är jag väldigt noga med att smörja in. Kajal och mascara använder jag varje dag. När jag går ut använder jag förutom dagkräm även underlagskräm, täckstift, puder, ögonskugga, kajal, mascara och läppstift. Ibland nagellack. När det kommer nya produkter så provar man dom flesta. Parfymer jag använder är ofta blomliga, lätta parfymer. Ofta från Yves Rocher, Samba, Calvin Klein, Venezia osv. Vid borttagandet av smink använder jag mild rengöringskräm och sedan oftast en nattkräm. Tänderna borstar jag morgon och kväll ibland även en extra gång. Tandkrämen kan vara vilket märke som helst. Tandtråd använder jag någon gång i veckan. Sedan använder jag bettskena för att jag gnisslar tänder i vanliga fall. Den borstar jag också varje kväll. Ibland använder jag tandhygieniska tuggummin men det är sällan. Det är ca 10 år sedan jag hade hål i tänderna så hos tandläkaren kollar man oftast bara min bettskena, putsar tänderna, kontrollerar

visdomständerna och skrapar lite tandsten. Mina naglar har jag oftast långa särskilt lillfingernageln och ringfingernageln dom får bli hur långa som helst. Långfingernageln, pekfingernageln och tumnageln får vara korta eftersom naglarna har lust att böja sig på dom här fingrarna. Jag filar dom inte jag klipper dom. På kvällen smörjer jag in dom med handlotion. Ibland har jag nagellack, underlack och vanligt lack oftast från Yves Rocher såklart. Sedan får det sitta ca en vecka då tar jag bort det med skonsam lackborttagare från Yves Rocher. Ibland tar jag fotbad och sprayar dom med fotspray, ibland filar man dom. Går ofta barfota på sommaren. Öronen petar jag regelbundet med tops. Jag har långt permanentat hår som är blont. Det har jag för att det är så enkelt att variera håret och jag känner mig mer kvinnlig om jag har långt hår. Det passar till min personlighet ... Jag tvättar håret varannan dag, använder alltid balsam. Inpackning ca 3-4 gånger i månaden. Jag klipper mitt hår var 6 vecka. Jag permanentar det ca 1 gång per år. Jag använder glestandad plastkam till mitt hår. Till fest tuperar jag det. Oftast använder jag skum och spraybalsam som får sitta i håret när jag formar det. Ibland lockar jag det med locktång eller böjbara hårrullar. Spray använder jag ofta. Ibland använder jag kräm för hårtopparna. Ofta har jag hårklämmor som håller uppe håret. Jag gillar inte att få hår i ögonen. Ibland brukar jag blonda håret för att få en jämnare nyans efter sommarens solblekning. Armhålorna brukar jag alltid talka för att det känns otrevligt när man svettas mycket och det rinner svett efter dom långa hårstråna. Benen rakar jag på sommaren och när jag ska använda strumpbyxor mycket. För det ser otroligt fult ut när hår sticker ut genom strumpbyxorna. Ibland rakar jag bikinilinjén så det inte spretar fram en massa hår. Jag använder oftast engångshyvel men

jag tänker på miljön och försöker använda den flera gånger. Näsdukar använder jag aldrig det tycker jag är äckligt. Jag snyter mig i engångsnäsdukar och jag snyter mig likadant i alla situationer. Helst när inte folk ser på. Nu när jag äter p-piller så har jag inte så riklig mens och då behöver jag bara normala bindor, märket är inte så noga. På natten har jag tjockare nattbindor och ibland använder jag tampong. På sommaren är det väldigt bekvämt men då måste man ju alltid ha tillgång till tvål och vatten så att man kan tvätta händerna ordentligt ... Trosor byter jag varje dag. Behån använder jag 1-2 dagar beroende på vad jag har gjort. Strumpor byter man varje dag ibland varannan beroende på vad man sysslar med.«

Det är rätt att tvätta sig

Jag läser med stort intresse. Jaså, är det så hon gör, tänker jag, trots att det handlar om helt vardagliga procedurer i min egen tid. Det är en berättelse i ett högt tempo, ett effektivt och initierat svar på frågelistans frågor. Kroppsvård är något Susanne behärskar, något hon både kan utföra och beskriva. Orden strilar som en bestämd och välavvägd duschstråle. Det finns inga kroppsdelar som inte tvättas och inget tvättande som man inte talar om. Det är rätt att tvätta sig och också att berätta om det.

För Susanne är rinnande varmvatten när som helst en självklarhet, liksom ett ändlöst flöde av hygienartiklar. Hon har allt vad hon behöver för att kunna upprätthålla en viss standard när det gäller hud, hår, tänder och naglar. För även om man kan tala om kroppen så duger den mindre än någonsin som den är. Låter man den vara bara någon dag bildas svett, fett, dålig andedräkt och kanske också något mer. Kroppen hålls efter så effektivt att

Foto Mikkel Ørstedholm.

det är svårt att veta vad som egentligen tvättas bort.

Att läsa bara ett enda av de ca 30 svaren på frågelistan från unga kvinnor är att bli översköld av ett intensivt tvättande. Hur har det blivit såhär? undrar jag. Även om mycket är välbekant framstår tvättandet i berättelsens koncentrerade form som nästan exotiskt. Hur har det gått till, när skedde det och vad är det som känns så överväldigande? Jag slås av tillgången på tid, vatten och produkter och av den frispråkiga effektiviteten och rationaliteten i synen på kroppen och smutsen.

Lika och olika

I andra berättelser finns andra erfarenheter och människor som tvättar sig på helt andra villkor. Tvättar sig kvinnor mer än män? Kvinnokroppen har ansetts särskilt kroppslig och kvinnokroppens tvättning har ägnats stor uppmärksamhet. Är det just det kroppsliga som kännetecknar Susannor i olika tider, vare sig kroppen är hemlig eller extremt exponerad? Två helt motsatta betydelser finns i berättelser om bad, renlighet och kroppsvård. En betydelse kan kopplas till förtryck och begränsning i en förment kvinnlighet, en kan kopplas till kvinnokamp och till kvinnors erövrande av sina kroppar och sig själva. Befrielse och fångenskap, befrielse eller fångenskap. Kvinnokroppen – naken eller beslöjad – har varit en sak för sig, något att visa eller dölja, ett skal att bearbeta och förbättra.

Hur länge sedan var det som kvinnors bad var dramatiska hemligheter? Karin Johannisson beskriver i *Den mörka kontinenten* hälsovård och renlighet som ett led i den framväxande borgarklassens disciplinering av kvinnokroppen:

»Nakenhet var tabu. Redan den lilla flickan skulle läras att inte blotta kroppen. De vanligaste namnen för det kvinnliga könet förknippades alla med skam och förhemligande (skammen, det skamliga stället, det hemliga stället). Menstruationen ägnades egna kapitel och här kan man bara spekulera i hur kvinnan i trånga lägenheter och med begränsad vattentillgång hanterade den noggrant föreskrivna intymhygien. 'Hufvudsakliga villkor för kvinnans helsa äro en daglig grundlig tvättning af hela kroppen och könsdelarna i synnerhet', hette det i en av de otaliga handböckerna.«

Foto André och Irène Reisz, 1940-talet. Nordiska museets arkiv.

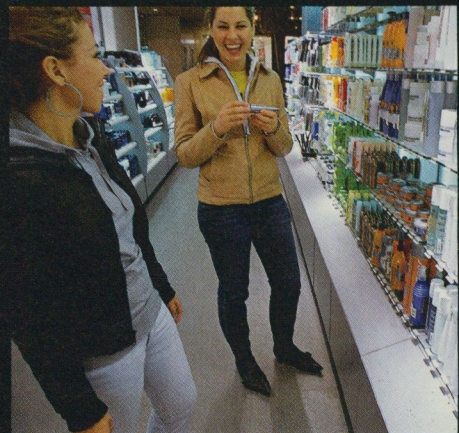
Foto André och Irène
Reisz, 1940-talet.
Nordiska museets arkiv.

I Moa Martinssons roman *Kvinnor och äppelträd* från 1933 handlar badandet om frigörelse och överskridande:

»I kväll badar mor. Det är längesen mor Sofi och Fredrika började med sina bad men ändå går hela gården på spänn var gång det sker. Hela gården, hela trakten, nästan hela socknen. ... Två halvgamla kvinnor som badar varje vecka. Aldrig har man hört något dylikt i socknen, inte i grannsocknarna heller. Drängar och pigor, och söner, döttrar någon gång om sommaren kanske, men gifta moror? Och året runt??! ... En man kan inte gå in till sina barn och säga: Er mor badar, står naken i bykstugan. Nej, det kan han inte.«

1950-talet var inte bara folkhemmets tid utan också tonåringarnas. Det moderna livet med badrum och rinnande vatten hörde till det som skulle befria människor och göra livet lättare. Men tonåringarna, som oftast tycks ha varit av kvinnligt kön, upplevde också nya, påträngande ideal, reklam som förstod att tala till hemliga drömmar och undanträngd skräck. Utvecklingen av produkter för hygien och skönhetsvård hade bara börjat och än kunde beskäftiga husmorstips omformas till något intressant. Det gällde ju fortfarande den hemlighetsfulla kvinnokroppen som kvinnor och flickor faktiskt hade börjat tala om, men som det nu också fanns oanade möjligheter att förbättra. Bodil Malmsten skriver om sina upplevelser av boken *Vi tonåringar*:

»Hy, hy, hy – hy på ryggen & låren & fötterna & framsidan – hur mycket hy kan en människa ha – hur mycket som helst, jag som aldrig vetat att jag haft hy förut. Hy i ansiktet & nacken, hy på axlar, hals som en gång i veckan ges följande behandling: Ett par matskedar torrjäst röres med vatten ... Gröten smetas på och ska sitta kvar tills den är alldeles torr. Tillse också att gröten

smetas på bak i nacken och ned mot skulderbladen ... Det är bäst att vara i enrum medan man lägger på denna mask ty den gör en ganska snarlik en neger.

Infiltrationer ... hur upptäcker man att man har infiltrationer? Det är inte svårt. Man tar med båda händerna om den del man misstänker, och visar det sig att huden är noppig, nästan som apelsinskal, kan man vara säker på att man har infiltrationer.

För den som har fräknar är det ofta svårt att inse att det kan se riktigt pikant ut, och många kämpar en förtvivlad kamp mot dem så fort de första späda solstrålarna visar sig på våren.

TACK FÖR TIPSET, OLGA GOLBÆK, kampen blev förtvivlad, jag lovar.

Tar man kvartslampa i god tid så ... blir fräknarna inte så tydliga.

Idag finns både köpkraft och färdiga produkter för all slags kroppsvård. Kicks, Gallerian Hamngatan, Stockholm. Foto Birgit Brånvall 2004, Nordiska museet.

Från vem skulle man ta den kvartslampan? Sånt stod aldrig i VI TONÅRINGAR intill recepten med blekmedlen mot fräknar – vassla med citronsaft eller 3 % vätesuperoxid, riven pepparrot blandad med pressad persilja, 50 g lindblomste, 60 g rosenvatten och 50 g pomeransblomolja.

Fråga mig inte hur jag fick tag på vätesuperoxiden & pomeransblomoljan, vissa saker måste bara vara möjliga – min hy måste vårdas, tänk om den sprack.«

Många har badat före Susanne och gjort hennes bad till vad det är idag. Den tid när kvinnans kropp var en mörk kontinent verkar oändligt avlägsen i Susannes beskrivning, men finns det inte ändå ett samband i synen på kvinnokroppen som annorlunda och speciell?

Lush, Götgatan,
Stockholm. Foto
Birgit Brånvall 2004,
Nordiska museet.

Och även om Susanne kanske aldrig blivit överraskad av att ha hy som måste vårdas så är hon i alla fall nu helt införstådd med att hon måste ägna minst en timme om dagen åt sin kropp, hon har goda skäl för att använda tvålar och krämer, handdukar och hårtork. Hon vet till och med att det kan bli för mycket. Miljö och hälsa kräver viss måtta och »hudbakterier kan vara bra att ha, för tvättandet ska också vara naturligt«.

Finns det något frihetligt och gränsöverskridande i Susannes duschande? Kanske överskreds alla kroppsliga tabun och gränser redan på 1970-talet. Då, när befrielsen var närmare än någonsin, tog kvinnor kontrollen över sina kroppar i gemenskap. På kvinnoläger undersökte de sig själva och umgicks med nakna kroppar som inte behövde döljas, men inte heller förbättras och exponeras. Vad har 1970-talet betytt för Susanne som är född 1972? Kanske har hon vuxit in i en ny kroppsuppfattning och kroppsuppskattning, men vad har hänt med gemenskapen och den kropp som inte skulle vara en produkt av skönhetsprodukter?

Susanne är medveten och säker men också övertygad om att kroppen behöver det mesta som erbjuds. Och hon behöver verkligen inte tillverka några skönhetsmedel eller hygienprodukter själv. Allt finns att köpa, även konstfullt gjorda naturprodukter. Susanne kan konsten att välja och tvekar inte om att hon gör rätt, även om hon inte tvättar sig. Med den säkerhet som den har som vet och kan och har tid, råd och möjlighet kan hon faktiskt ibland låta bli att tvätta sig lite grann.

I enrum

Om kroppskunskapen idag är allmän och berättandet öppet, om det inte finns någon hemlig kroppsdel, ingen vana som man är osäker på, så sker ändå det dagliga slitet med kroppen i enrum. De flesta kan bada och tvätta sig bakom lykta dörrar om de vill och det vanligaste sättet att tvätta sig är att vara för sig själv med sin kropp. Det rum som omger Susanne när hon tvättar sig beskriver hon kortfattat och självklart:

»Jag och min sambo bor i en hyreslägenhet, en etta. I den har vi tillgång till dusch kombinerat med badkar också handfat förstås ... vi har en vanlig toalett i lägenheten, ingen miljövänlig toalett.«

Enkelt och praktiskt, lägre standard är egentligen inte möjligt, det som för inte så länge sedan var ofattbar lyx har blivit vardag. Att badrummet skulle vara ett resultat av decenniernas kamp mot smuts och fattigdom verkar långsökt i Susannes berättelse. På landet är förstås allt annorlunda, där har Susannes mamma utedass för miljöns skull.

Daglig tvättning är ett nödvändigt jobb. Den »verkliga kroppen« måste skrubbas fram i enskildhet, utan tvätt ingen kropp, utan smink inget ansikte. Men visst, det finns tillfällen när Susanne inte bara ägnar sig åt sin vanliga tvättning: »Ibland badar jag i badhuset där finns bassäng och bastu. Ibland även på äventyrsbad«, berättar Susanne. Även hemma i badrummet kan det ibland vara annorlunda: »Bada karbad är härligt både för att bli ren och för att det är avkopplande och hälsosamt. Om jag badar i sällskap är det med min sambo. Då tvättar man varandra, ger massage, njuter av varandra.«

Så okomplicerat det verkar att bada tillsammans. Badgemenskap beskrivs av Susanne i några korta meningar sedan hon

beskrivit den vanliga tvättningen på sju sidor. Att göra kroppen presentabel arbetar hon med i enrum, tillsammans med andra blir badet äventyr och njutning.

Mot smuts i tiden

Kroppsvård är kvinnors område och kvinnors kroppar är speciella. På flera sätt kan man ge Susannes beskrivning av vardaglig kroppsvård en innebörd av olika tiders idéer om kvinnan och kroppen. Vi kan läsa Susannes berättelse som en framgångsrik kamp mot den stigmatiserande smutsen, en kamp som förts av tidigare generationer och som för dagens unga mera är ett vidmakthållande. Vi kan se den säkra och självklara tvättningsritualen som ett resultat av seklers kvinnokamp mot osäkerhet om vad man får göra och visa, hur man får se ut och lukta. Vi kan se ett förhållande till kroppen som på sätt och vis är både insiktsfullt och rättframt och mer jämlikt. »Om jag känner mig ren och snygg är jag gladare, spontanare och har mer självförtroende. Om jag är svettig och smutsig och måste vara med andra personer då blir man mer osäker om man duger och rädd att man ska lukta osv.«, skriver Susanne.

Även i Annette Rosengrens bok *Mellan ilska och hopp* beskriver kvinnor sina erfarenheter. För de hemlösa kvinnor som här berättar om sin vardag är badrum och rinnande vatten ingen självklar tillgång, men för den skull är hygien inget eftersatt område i deras liv. Att hålla sig ren har hög prioritet:

»Jag tror att det är lättare för killar att sova i portar, sade hon. De har inte mens och de kan åka tunnelbana utan att ha borstat tänderna. Men jag får panik om jag inte får duscha på

morgonen. Och de kan sova i kläderna. Visst är det många killar som duschar och håller sig fräscha. Men jag tror inte killar blir lika panikslagna av att inte hålla sig rena. Och jag måste ha rena trosor varje morgon.«

Hemlösa kvinnors förmåga att hitta tvättställen för kropp och kläder är stor. Traditionell smuts kan hållas borta med uppfinningsrikedom och kunskap om en speciell värld. Nybadad, ren, fräsch och hemlös – är det en tänkbar kombination i det f.d. folkhemmet? Eller har det uppstått någon ny form av smuts som man inte kan befria sig ifrån genom att duscha?

Bara utsidan räknas

Kvinnor känner sig hemma i tvättandet och berättandet om sina kroppar. En tillrättalagd nakenhet är påbjuden klädsel för unga kvinnor i vår tid och kanske inte enbart för unga kvinnor. Den intensiva tvättningen, som accelererat under ett sekel, tycks ha slagit igenom bland män och kvinnor, unga och gamla, fattiga och rika. En putsad yta har blivit huvudsaken i många sammanhang.

Deodoranter, hår- och hudvårdsprodukter har ibland haft tillägget »for men«. Normal deodorant har varit för kvinnor. Den unga kvinnokroppen har under slutet av 1900-talet i alla fall varit norm i badrummet, till skillnad från i många andra rum. Kommer kvinnorna – de unga förstås – och deras produkter att erövra världen från badrummet? Kvinnors osäkerhet har äntligen bytts i säkerhet om hur man framställer en kropp som duger och männen tycks äntligen ha övertygats om att de har något att lära.

På teve kan i alla fall även män bli omgjorda och få tips om

Klaragården, Stadsmissionens daghärbärge för kvinnor i Stockholms innerstad.
Foto J. H. Engström 1994–1996.

hur de ska sköta sin hud och sitt hår. Och pojkar syns nu ofta på annonser för underkläder, deodoranter och krämer. I boken *Ställd* beskriver Susan Faludi framväxten av ett nytt slags samhälle, »det ornamentala samhället«, där utseendet är det som räknas både för män och kvinnor, där presentationen överträffar produkten. Kanske är det trots allt inte att betrakta som en seger att även mannen måste granska sin egen spegelbild.

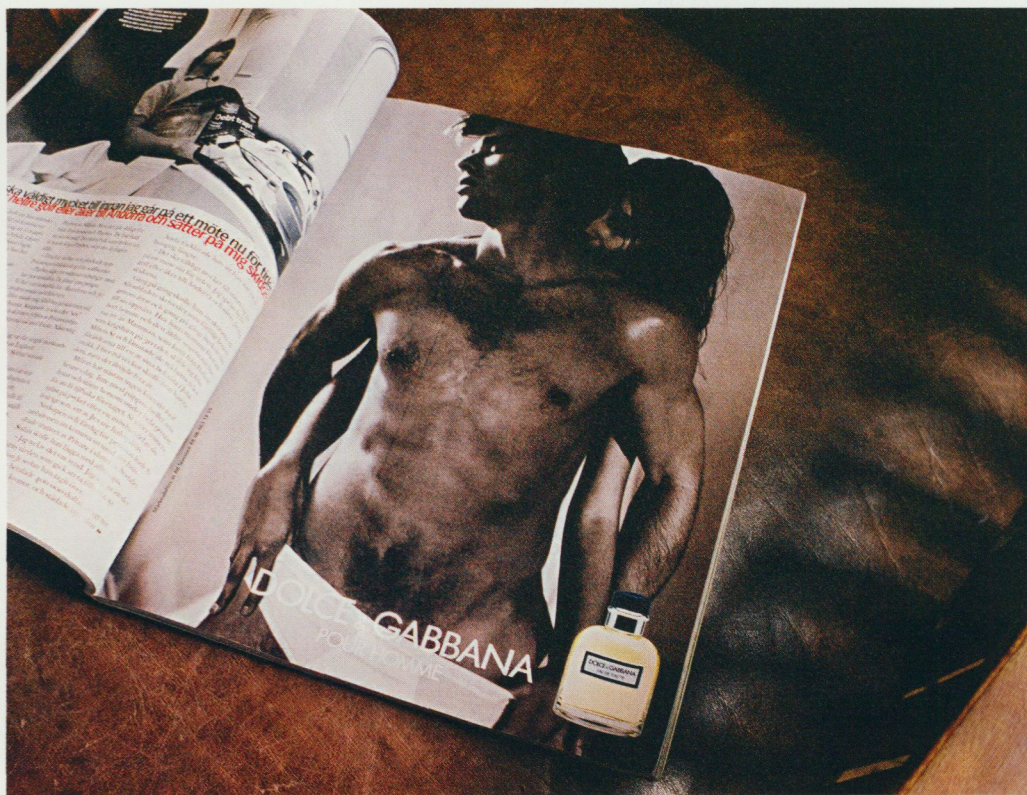

Foto Birgit Brånvall 2004, Nordiska museet.

Kanske har både kvinnor och män förlorat sina kroppar till konsumtionssamhället.

Varför tvättar du dig? är frågelistans sista fråga och så här svarar Susanne:

»Jag tvättar mig för att vara ren, det känns skönare så och kroppen mår bra av att vara ren. Sedan håller ju kläderna längre om man inte är så skitig. Och det är ju trevligt för andra folk om man är ren. Psykiskt för en själv är det också trevligt. Och jag tvättar mig för att hålla mig frisk också.«

Så sant. Avslutningsvis är nu min fråga till mig själv om jag valde rätt när började läsa Susannes berättelse extra noga. Jag tror det var ett bra val, det var en rolig och tankeväckande läsning. Jag faller för Susannes charm när hon tvålar in hudveck och håligheter. När hon sköljer och torkar, kammar och rakar, pudrar och smörjer.

Hon blev utvald liksom de tävlande i dagens dokusåpor på grund av sin personliga berättelse om sig själv, där hon beskriver mänskliga egenskaper och en mänsklig kropp, en kropp som ger sig till känna på olika sätt, som lever och växer och åldras och dör hur man än sliter med underhållet av ytan. Vi tvättar oss för livet men kroppens villkor gäller än.

Det finns ingen absolut smuts, men tvättandet och kroppen är allmängiltiga storheter. I vår tid är den personliga hygienens kanske mer betydelsefull än någonsin för framställningen av oss själva som individer.

Tidstypiskt får man väl också kalla intresset för extremt när-
gången och verklighetstrogen fiktion, där individer med stor framgång spelar sig själva. Den personliga berättelsen om den personliga hygienens är i så fall mycket typisk.

Är då arkivets berättelser om tvättande en verklig såpa eller finns det i de vanliga människornas erfarenheter något livsviktigt och konkret utöver berättarschabloner och tidsbundet språk? Eller med andra ord, hur kommer Susanne i Nordiska museets arkiv att stå sig i jämförelse med Robinson-Emma?

Kicks, Gallerian Hamngatan, Stockholm. Foto Birgit Brånvall, Nordiska museet.